

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ**

**ПРОГРАМА З КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ «РОЗВИТОК
МОВЛЕННЯ» ДЛЯ 5-10 КЛАСІВ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ СЛІПИХ ДІТЕЙ ТА ДІТЕЙ ЗІ ЗНИЖЕНИМ
ЗОРОМ**

Укладачі:

Гудим І.М., к.пед.н., ст.н.сп. лабораторії тифлопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України

Христосєва Н.В., заступник директора з навчальної роботи КЗ «Харківський спеціальний навчально-виховний комплекс ім. В.Г. Короленка» Харківської обласної ради, вчитель російської мови та зарубіжної літератури, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист;

Масютіна Л.І., вчитель російської мови та зарубіжної літератури КЗ «Харківський спеціальний навчально-виховний комплекс ім. В.Г. Короленка» Харківської обласної ради, спеціаліст I категорії;

Воробйова М.О., вчитель російської мови та зарубіжної літератури КЗ «Харківський спеціальний навчально-виховний комплекс ім. В.Г. Короленка» Харківської обласної ради, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист

Харків - 2016

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Відомо, що мовлення відіграє надзвичайно важливу роль у житті дітей із глибокими порушеннями зору, оскільки, окрім основних функцій (комунікативної, сигніфікативної, смисло-розрізнявальної та спонукальної) воно виконує ще й компенсаторну функцію. Виокремлення цієї функції мовлення не означає виникнення якихось принципових особливостей у змісті, структурі чи стилістиці мовлення незрячих, а тільки вказує на появу нового аспекту мовлення, що виникає внаслідок звуження сфери пізнання та є спрямованим на подолання пов'язаних із цим негативних наслідків у психічному розвитку школярів із вадами зору.

Мовленнєва компенсація наслідків зорової депривації реалізується головним чином у сфері чуттєвого пізнання. Мовлення, взагалі, та слово, зокрема, уточнюють, корегують і спрямовують чуттєве сприйняття дійсності. Дефекти зору призводять до цілковитого чи часткового випадіння зорових образів із чуттєвого досвіду, при чому в багатьох випадках предмети та явища зовнішнього світу залишаються недоступними для сприймання за допомогою збережених органів відчуттів. Заповнення цих прогалів, а також уточнення та корегування не досить повних, а найчастіше навіть спотворених до цілковитої невідповідності оригіналу, тактильних, зорових (за умови наявності залишкового зору) та інших образів є функцією мовлення та мислення.

На основі словесних пояснень, супроводжуваних доступними для незрячого чуттєвими даними та збереженими зоровими образами (у випадках втрати зору в ранньому дитинстві), діти із вадами зору отримують уявлення про велику кількість недоступних для їхнього сприймання предметів і явищ довколишнього світу.

Компенсаторна функція мовлення яскраво виражена в усіх видах психічної діяльності школярів із глибокими порушеннями зору: у процесі сприймання, коли слово його спрямовує й уточнює, при формуванні уявлень та образів уяви, під час засвоєння понять тощо. Неодмінною умовою успішного пізнання незрячою дитиною довколишньої дійсності є зв'язок її збідненого досвіду зі словом, яке сприяє виокремленню суттєвих ознак, встановленню взаємозв'язків і відношень між об'єктами та їх частинами, а також дозволяє подолати формальне засвоєння понять.

Проте компенсаторна функція мовлення не вичерпується пізнавальною діяльністю: вона має величезне значення у формуванні особистості дитини з вадами зору. Адже саме завдяки мовленню незрячі можуть підтримувати контакт із іншими людьми, орієнтуватись у довколишньому світі, бути активними та корисними членами суспільства.

Тому заняття з розвитку мовлення є важливою складовою корекційно-розвивального блоку навчального плану спеціальної школи-інтернату для дітей із глибокими порушеннями зору.

Розвиток і корекція мовлення незрячих учнів у спеціальній школі-інтернаті здійснюється впродовж навчання в початковій (1–4 класах) і середній та старшій школі (5–9 (10) класах). Це забезпечує комплексність і послідовність корекційно-розвивального впливу, спрямованого на мінімізацію недоліків мовлення незрячих учнів, а також сприяє якнайповнішому вираженню компенсаторної функції мовлення.

Психокорекційна робота з розвитку мовлення в 5–9 (10) класах спеціальної школи-інтернату для дітей із глибокими порушеннями зору спрямована на досягнення максимальної нормалізації психічних процесів, подолання типологічних та індивідуальних недоліків усного та писемного мовлення дітей у процесі їхнього навчання та загального розвитку.

Тож метою спеціальних занять з розвитку мовлення в 5–9 (10) класах для учнів із глибокими порушеннями зору є забезпечення такого рівня їх мовленнєвої компетенції, який допоможе їм успішно здійснювати самостійну комунікативну діяльність, сприятиме корекції недоліків психофізичного розвитку та підготовці до соціалізації в суспільстві.

Відповідно, завданнями уроків розвитку мовлення у 5–9 (10) класах є:

1. розвиток перцептивних (аудіювання, читання) та продуктивних (говоріння, письмо) мовленнєвих умінь;
2. розширення та збагачення словникового запасу, подолання негативних наслідків ураження зорового аналізатора (вербалізму та формалізму мовлення);
3. забезпечення емоційно-мотиваційного компоненту оволодіння рідною мовою;
4. корекція мовленнєвих недоліків: вироблення навичок дотримання орфоепічних, орфографічних, пунктуаційних, інтонаційних, жанрово-стилістичних норм усного та писемного мовлення;
5. формування високого рівня культури монологічного та діалогічного усного та писемного мовлення;
6. формування гуманістичного світогляду, розвиток духовного світу, утвердження загальнолюдських морально-етичних орієнтирів;
7. розвиток творчих і комунікативних здібностей учнів, їхнього самостійного і критичного мислення, культури полеміки, вміння аргументовано доводити власну думку;
8. вироблення вміння компетентно і цілеспрямовано орієнтуватися в інформаційному і комунікативному сучасному просторі;
9. забезпечення компенсаторної функції мовлення у формуванні всебічно розвинутої особистості, здатної до самостійної життєдіяльності й успішної інтеграції в суспільстві.

Роботу з розвитку мовлення у 5–7 класах спеціальної школи-інтернату для дітей із вадами зору слід проводити за такими напрямками:

- розвиток фонематичних процесів і звуко-буквенного аналізу і синтезу;
- формування та розвиток орфоепічних навичок;
- розвиток аудіативних умінь, розширення та деталізація словесної пам'яті;
- збагачення та уточнення словникового запасу;
- розвиток уваги до морфологічного складу слів та словозміни у словосполученнях;
- робота над граматичною структурою речення, розвиток вміння правильно складати прості поширені речення, вживати різні граматичні конструкції у зв'язному мовленні;
- формування навичок розрізнення та адекватного використання жанрово-стильових особливостей мовлення;
- розвиток навичок зв'язного діалогічного і монологічного мовлення;
- корекційна робота з подолання порушень усного та писемного мовлення;
- оволодіння вміннями невербальної комунікації: формування адекватного арсеналу мімічних, пантомімічних рухів;
- підвищення загальної культури усного та писемного монологічно-діалогічного мовлення школярів.

Корекційно-компенсаторна спрямованість занять з розвитку мовлення в 5–7 класах визначається її метою і завданнями, які в свою чергу зумовлюються змістом навчального матеріалу, віком учнів, їхніми індивідуальними особливостями, часом втрати зору або початком його зниження, та ґрунтується на принципах:

1. корекційної спрямованості педагогічного впливу на розвиток мовлення незрячих учнів як важливої складової їхнього психофізичного розвитку;
2. системності та систематичності навчальної діяльності з подолання недоліків мовлення школярів;
3. забезпечення міжпредметних зв'язків із навчальними дисциплінами суспільно-гуманітарного та природничого циклу: рідною й іноземною мовами, українською та світовою літературами, етикою, історією України, біологією, географією тощо;
4. навчально-виховної спрямованості дидактичного матеріалу, відповідності навчальних методів і прийомів меті та завданням уроку;
5. гуманістичної спрямованості навчально-виховного процесу розвитку мовлення учнів;
6. забезпечення індивідуального підходу й особистісно-орієнтованої спрямованості в навчанні та вихованні школярів із глибокими порушеннями зору.

Передбачається, що збідненість і стереотипність самостійного мовлення, наявна в незрячих учнів 5–9 (10) класів, долатиметься завдяки опрацюванню різноманітних типів речень і текстів, а також роботі над правильним вживанням часових і відмінкових форм. Розширення арсеналу формальних засобів вираження думки логічно пов'язуватиметься із попереднім уточненням змісту висловлювання. Такий підхід має на меті навчити дітей об'єднувати навколо одного й того ж змісту різноманітну лексику та синтаксичні конструкції, що сприятиме уникненню формалізму та вербалізму мовлення школярів.

Групові й індивідуальні форми проведення занять з розвитку мовлення сприятимуть мінімізації мовленнєвих недоліків, корекції психофізичного й особистісного розвитку школярів із вадами зору, надаватимуть учням можливості активніше спілкуватися, створюватимуть підґрунтя для успішної соціалізації.

Матеріал до програми колекційного курсу „Розвиток мовлення” дібрано з урахуванням міжпредметних зв'язків із навчальними дисциплінами суспільно-гуманітарного циклу, що сприятиме розширенню світогляду учнів, формуванню вмінь і навичок ефективного засвоєння знань з мови і мовлення на інших уроках.

Структурно зміст навчальної програми у кожному класі розподілено (із зазначенням кількості годин) на 3 розділи: „Мовлення як засіб спілкування”, „Робота з текстами певного стилю, типу та жанру мовлення”, „Культура усного та писемного мовлення”, що забезпечує логічність і послідовність викладу навчального матеріалу, збалансованість формування ґрунтовних теоретичних знань про рідну мову та мовлення та практичних умінь і навичок грамотної й ефективної міжособистісної комунікації, встановлення постійного взаємозв'язку між розвитком мовленнєвої компетенції учнів і їхньою повсякденною мовленнєвою діяльністю, комплексність і варіативність корекційно-розвивального впливу на мовленнєвий розвиток школярів із глибокими порушеннями зору.

На заняттях з розвитку мовлення у формуванні та розвитку мовленнєвих умінь і навичок незрячих учнів важливе місце посідає робота з удосконалення аудіювання (слухання-розуміння), що передбачає регулярне використання спеціально підготовлених, цілеспрямованих завдань з розвитку умінь слухати, розуміти, аналізувати й оцінювати усне висловлювання (його зміст, особливості побудови, мовного оформлення тощо), виокремлення з прослуханої інформації тих її елементів, які необхідні для розв'язання комунікативних завдань. Зокрема, на основі прослуханих текстів інструктивного характеру доцільно застосовувати завдання, що передбачають короткі відповіді на запитання за змістом тексту, складання плану прослуханого, вибір правильної відповіді із декількох запропонованих, спостереження за мовними виражально-зображувальними засобами; використовувати на уроках тексти художнього, публіцистичного, наукового та інших стилів.

Формування другого виду мовленнєвої діяльності — говоріння — передбачає формування і розвиток умінь та навичок діалогічного і монологічного мовлення, що здійснюється в процесі:

- заучування учнями невеликих текстів, віршів, загадок, прислів'їв, приказок, матеріалів для рольових ігор тощо;
- складання усних відповідей на основі почутого або прочитаного тексту, усних повідомлень та відповідей на лінгвістичну тему;
- переказування почутого або прочитаного (докладно, стисло, вибірково) текстів різних типів, стилів і жанрів мовлення;
- складання діалогів і монологічних висловлювань різних типів, стилів і жанрів мовлення.

Робота з читання на уроках розвитку мовлення спрямована на вироблення в учнів навичок виразного читання вголос, що передбачає його інтонаційну правильність, достатню швидкість, уміння виражати за допомогою темпу, тембру, гучності читання, правильної розстановки логічних наголосів особливості змісту, стилю тексту, авторського задуму тощо.

Важливим аспектом розвитку мовлення незрячих учнів у 5–9 (10) класах є формування навичок читання мовчки, практичне ознайомлення з його різновидами (ознайомлювальним, вивчальним, переглядовим). Школярі повинні навчитися читати мовчки незнайомий текст швидше, ніж уголос, розуміти і запам'ятовувати після одного прочитання його фактичний зміст, логічні відношення, закладені в тексті, розуміти його основну думку, позицію автора, сприймати зображувально-виражальні засоби прочитаного.

Значне місце на уроках із розвитку мовлення у 5–9 (10) класах посідає удосконалення навичок письма школярів із глибокими порушеннями зору: написання робіт творчого характеру, серед яких усні й письмові перекази і твори різних типів, стилів і жанрів мовлення. Перекази і твори виступають у якості підготовчих вправ до оволодіння учнями життєво необхідними жанрами мовлення (конспект, реферат, доповідь, виступ на зборах, під час дискусії, рецензія тощо). Для активізації мовленнєвої діяльності незрячих учнів слід надавати перевагу таким темам для створення самостійних висловлювань, які були б пов'язані з життєвим досвідом учнів, зацікавлювали б їх, викликали інтерес, прагнення поділитися думками, зближували реальну і навчальну мовленнєву діяльність, мали б чітке виховне спрямування.

Заняття з розвитку мовлення у 5–9 (10) класах доцільно будувати таким чином, аби кожен із проведених видів робіт виконував свою роль у формуванні певного комунікативного вміння, щоб учні успішно оволодівали і монологічним, і діалогічним мовленням, спираючись на знання про текст, стилі, типи, жанри мовлення, ситуацію спілкування, набували культури мовлення, розширювали свій загальний світогляд.

Комунікативна діяльність на заняттях з розвитку мовлення має здійснюватися в ході розв'язання учнями системи усних і письмових мовленнєвих завдань (за принципом зростання складності). Щоб надати школярам більше можливостей для спілкування, висловлення власних думок і почуттів, необхідно ширше впроваджувати групову та парну форму проведення занять, індивідуалізувати та диференціювати систему письмових робіт.

Варто також звернути увагу на те, що, попри відсутність поточного та тематичного оцінювання успішності навчальної діяльності школярів, на початку та в кінці навчального року слід проводити вхідний і вихідний моніторинг рівня розвитку мовлення учнів. З цією метою в змісті програми вказано, якими вміннями та навичками мусять оволодіти діти по закінченні вивчення кожної теми та розділу.

5 клас (70 год.; 2 год. на тиждень)

К-сть годин	Тема заняття	Корекційно - розвиткова спрямованість	Дидактичне забезпечення
2	Вхідний діагностичний контроль	Корекція та розвиток перцептивних та продуктивних мовленнєвих умінь	Аудіювання, читання, говоріння, переказ
2	Мовлення як засіб спілкування Мова і мовлення. Мета спілкування і адресат мовлення. Види мовленнєвої діяльності	Формування уваги до вивчення української мови як основного засобу спілкування і пізнання	Складання діалогів за малюнками
2	Основні правила спілкування. Етичні норми мовлення. Культура мовлення і культура спілкування	Розвиток творчого ставлення до власного мовлення, мовлення інших осіб	Складання інструкції «Правила спілкування»
2	Стилі мовлення, їх особливості та сфера використання	Формування та розвиток навичок розрізнення та використання жанрово-стильових особливостей мовлення. Розширення уявлень про стилі різних текстів	Складання текстів художнього стилю за опорними словами
2	Типи мовлення (різновиди текстів): розповідь, опис, роздум	Розвиток мовленнєвої творчої активності, логічного мислення, формування навичок удосконалення текстів. Розширення уявлень про типи різних текстів	Складання різновидів текстів
2	Діалогічне та монологічне мовлення Діалогічне мовлення як засіб спілкування	Розвиток і підвищення навичок зв'язного діалогічного мовлення, активізація словникового запасу учнів	Складання діалогів за темою
2	Діалог в художніх творах. Інонування та написання діалогів і речень із прямою мовою	Розвиток слухового сприйняття і словесно-логічного запам'ятовування	Складання діалогів за початком
2	Складання діалогів етикетного характеру (в гостях, у транспорті, в магазині тощо) та діалогу-розпитування: а) за поданим початком; б) опорними словами; в) за поданим кінцем	Розвиток творчих і комунікативних здібностей учнів, їхнього самостійного і критичного мислення, культури полеміки, вміння аргументовано доводити власну думку	Складання діалогів за опорними словами та поданим кінцем
2	Виразне читання та розігрування діалогів, що мають певне емоційне забарвлення (радість, смуток, вдовolenня, невдоволення, гнів, захват тощо)	Оволодіння вміннями невербальної комунікації: формування адекватного арсеналу мімічних, пантомімічних рухів;	Розігрування діалогів. Сюжетна гра «В бібліотеці»

2	Деформований текст. Робота з деформованим текстом, який містить діалог	Розвиток діалогового мовлення умінь редагувати до опрацьовувати написане самим учнем, уважно ставитися до робіт інших учнів	Опрацювання деформованого тексту
2	Монологічне мовлення як засіб спілкування. Аудіювання тексту монологічного характеру	Закріплення навичок читання текстів різного комунікативного призначення	Слухаємо, говоримо, переказуємо
2	Мовні засоби зв'язку між реченнями в тексті	Розвиток умінь правильно складати прості поширені речення, вживати різні граматичні конструкції у зв'язному мовленні	Складання власної розповіді на задану тему
2	Виразне читання поетичних творів (віршів, пісень), написаних у формі монологу	Вдосконалення навичок відтворення змісту почутого і прочитаного, розширення та деталізація словесної пам'яті	Прослуховування аудіозаписів поетичних творів. Читання напам'ять
2	Робота з деформованим текстом монологічного характеру	Формування змістовності, зв'язності писемного мовлення, його граматичної організації	Опрацювання деформованого тексту
2	Переказ фрагменту казки, оповідання від імені одного з персонажів.	Розвиток уважності до висловлювань інших осіб, чуття мови, її стилістики, влучності та образності	Інсценування епізоду казки з використанням відеозапису
2	Складання усного висловлювання-відповіді на уроці (за поданим планом або таблицею)	Розвиток умінь правильно складати прості поширені речення, вживати різні граматичні конструкції у зв'язному мовленні	Складання відповіді за поданим планом
2	Стилі, типи та жанри мовлення Текст. Будова, характерні ознаки текстів різного стилю (художніх, науково-популярних, ділових). Тема і мікротема тексту	Розширення уявлень про стилі різних текстів. Дотримання правил грамотності письма, поділу тексту на абзаци	Складання тексту за серією малюнків та плану
2	Усна і письмова форми тексту (висловлювання). Простий план готового тексту	Розвиток мовленнєвої творчої активності, логічного мислення, навичок зв'язного монологічного мовлення	Переказ тексту-опису
2	Особливості побудови розповіді на основі власного досвіду. Усна розповідь про життєвий випадок	Підвищення загальної культури зв'язного мовлення, стимулювання вільного викладання матеріалу	Вибірковий переказ тексту-розповіді

2	Особливості побудови опису окремих предметів і тварин	Конкретизація уявлень про предмети, тварин, рослини. Збагачення та уточнення словникового запасу учнів	Обстеження опудал тварин.
2	Докладний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису предметів, тварин	Корекція мовленнєвих недоліків: вироблення навичок дотримання орфоепічних, орфографічних, пунктуаційних, інтонаційних, жанрово-стилістичних норм усного мовлення	Робота з дидактичними альбомами для розвитку мовлення
2	Створення усного та письмового тексту-опису окремих предметів, тварин у художньому і науковому стилях	Вдосконалення змісту і форми власних текстів, відповідність наявності у текстах складових частин (зачину, основної частини, кінцівки)	Екскурсія до зоопарку
2	Особливості побудови елементарного роздуму. Усний докладний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами роздуму	Вдосконалення змісту і форми власних текстів, відповідність наявності у текстах складових частин (зачину, основної частини, кінцівки)	Робота з дидактичними альбомами для розвитку мовлення
2	Складання письмового твору-роздуму художнього стилю на тему, пов'язану з життєвим досвідом учнів	Розвиток правильного висловлювання власних думок, вражень, спостережень, життєвого досвіду	Скласти текст - міркування про вчинки людей, події в житті сім'ї
2	Докладний переказ тексту наукового стилю	Формування умінь розрізняти і розуміти змістовні відтінки слів у текстах різних жанрів. Конкретизація уявлень про предмети, явища, процеси, дії	Сюжетна гра «В кабінеті біології»
2	Культура усного та писемного мовлення Орфоепічні норми української мови. Правильна вимова наголошених і ненаголошених голосних. Вимова звуків, що позначаються буквами г і ґ	Корекція мовленнєвих недоліків: вироблення навичок дотримання орфоепічних норм усного мовлення	Лінгвістична гра «Говоримо правильно»
2	Літературна лексична норма та ненормативна лексика (вульгаризми). Російсько-українські мовні антоніми і пароніми	Розширення та збагачення словникового запасу, подолання негативних наслідків ураження зорового аналізатора (вербалізму та формалізму мовлення)	Робота з тлумачним словником

2	Пряме і переносне значення слів. Слова антоніми, синоніми, омоніми, стилістично забарвлені слів, лексичні повтори. Ознайомлення зі словниками антонімів, синонімів.	Розширення уявлень про різноманітність різних частин мови, їх лексичне значення. Формування умінь розрізняти і розуміти змістовні відтінки слів у текстах різних жанрів	Лінгвістична гра «Добери синоніми та антоніми»
2	Спільнокореневі слова як засіб зв'язку речень у тексті. Суфікси і префікси, що надають емоційного забарвлення	Формування правописних навичок, розвиток орфографічної пильності, подолання вербалізму та формалізму усного та писемного мовлення;	Лінгвістична гра «Четвертий зайвий»
2	Словосполучення, у яких допускаються помилки у формі залежного слова; синоніміка словосполучень різної будови	Розвиток уваги до морфологічного складу слів та словозміни у словосполученнях; робота над граматичною структурою речення,	Складання різних видів словосполучень за аналогією
2	Засоби зв'язку речень у тексті. Стилiстична помилка	Розвиток умінь правильно складати прості поширені речення, вживати різні граматичні конструкції у зв'язному мовленні;	Робота з текстом, який містить стилістичні помилки
2	Логічний наголос й інтонування речень за метою висловлювання; використання цих речень у вивчених стилях мовлення	Розвиток інтонаційної виразності читання і власного мовлення. Розвиток творчих і комунікативних здібностей учнів	Виразне читання тексту розмовного і художнього стилю
2	Речення з однорідними членами, із звертаннями і вставними словами	Закріплення умінь самостійної побудови та використання речення з однорідними членами, звертаннями і вставними словами	Побудова складних речень за зразком, схемою, малюнком
2	Синоніміка складних речень, складних і простих речень, речень із прямою і непрямою мовою	Закріплення умінь правильно складати прості поширені речення, вживати різні граматичні конструкції у зв'язному мовленні	Лінгвістична гра «Я – редактор газети»
2	Вихідний діагностичний контроль	Забезпечення компенсаторної функції мовлення у формуванні всебічно розвиненої особистості, здатної до самостійної життєдіяльності й успішної інтеграції в суспільстві	Тексти різних типів, стилів, жанрів

6 клас (70 год.; 2 год. на тиждень)

К-сть годин	Тема заняття	Корекційно - розвиткова спрямованість	Дидактичне забезпечення
2	Вхідний діагностичний контроль	Корекція та розвиток перцептивних (аудіювання, читання) та продуктивних (говоріння, письмо) мовленнєвих умінь	Аудіювання, читання, говоріння, переказ текстів різних типів
2	Мовлення як засіб спілкування Мова і мовлення. Види мовленнєвої діяльності. Мета спілкування і адресат мовлення. Культура мовлення і культура спілкування	Формування уваги до вивчення української мови як основного засобу спілкування і пізнання	Складання діалогів за малюнками. Використання інструкції «Правила спілкування»
2	Основні ознаки тексту, його структурні особливості (повторення).	Корекція мовленнєвих недоліків	Збірка текстів різних стилів і типів мовлення
2	Стили мовлення (розмовний, науковий, художній, публіцистичний, офіційно-діловий), їх особливості та сфери використання (повторення).	Вироблення навичок дотримання орфоепічних, орфографічних, пунктуаційних, інтонаційних, жанрово-стилістичних норм усного та писемного мовлення	Складання текстів художнього стилю за опорними словами
2	Типи мовлення (різновиди текстів): розповідь, опис, роздум (повторення).	Розвиток мовленнєвої творчої активності, логічного мислення, формування навичок удосконалення текстів. Розширення уявлень про типи різних текстів	Складання різновидів текстів за зразками
2	Жанри мовлення: оповідання, замітка, повідомлення, план роботи, оголошення	Розвиток і підвищення навичок зв'язного мовлення, активізація словникового запасу учнів	Зразки оголошення, замітки, плану роботи
2	Діалогічне та монологічне мовлення Аудіювання тексту діалогічного і монологічного характеру. Правильне інтонування й написання діалогів і речень із прямою мовою.	Формування високого рівня культури монологічного та діалогічного усного та писемного мовлення	Складання діалогів за початком
2	Виразне читання за особами та інсценування уривків художніх творів, що містять діалоги.	Розвиток творчих і комунікативних здібностей учнів. Оволодіння вміннями невербальної комунікації: формування адекватного арсеналу мімічних, пантомімічних рухів	Збірки казок, оповідань, що містять діалог
2	Складання та інсценування діалогів, пов'язаних з обміном думками, за опорними фразами.	Розвиток комунікативних здібностей учнів, їхнього самостійного і критичного мислення, культури спілкування	Складання діалогів за опорними словами та поданим кінцем

2	Складання та інсценування діалогів до запропонованої ситуації спілкування, пов'язаної з висловленням особистих вражень від певних подій.	Розширення та збагачення словникового запасу учнів. Формування адекватного арсеналу мімічних, пантомімічних рухів	Маски з рельєфним зображенням міміки обличчя
2	Моделювання й інсценування ситуацій спілкування, пов'язаних із життєвим досвідом учнів.	Розвиток комунікативних здібностей учнів, культури полеміки, вміння аргументовано доводити власну думку	Маски з рельєфним зображенням міміки обличчя
2	Читання мовчки тексту монологічного характеру. Виразне читання монологу персонажа художнього твору.	Розвиток уміння правильно скласти прості поширені речення, вживати різні граматичні конструкції у зв'язному мовленні	Збірки художніх текстів, аудіозаписів різних типів мовлення
2	Робота з деформованим текстом монологічного характеру.	Вдосконалення навичок відтворення змісту почутого і прочитаного, розширення та деталізація словесної пам'яті	Опрацювання деформованого тексту
2	Переказ фрагменту казки, оповідання від імені одного з персонажів.	Формування змістовності, зв'язності писемного мовлення, його граматичної організації	Інсценування епізоду казки, оповідання з використанням відеозапису
2	Складання усного висловлювання-розповіді про найкращого друга, улюбленого літературного героя.	Розвиток уважності до висловлювань інших осіб, чуття мови, її стилістики, влучності та образності	Інсценування епізоду художнього фільму «Сліпий музикант»
2	Складання письмового висловлювання-розповіді про свої захоплення.	Розвиток уміння правильно скласти прості поширені речення, вживати різні граматичні конструкції у зв'язному мовленні	Складання висловлювання за поданим початком
2	Стилі, типи та жанри мовлення Аудіювання тексту художнього стилю. Особливості побудови опису природи.	Подолання негативних наслідків ураження зорового аналізатора (вербалізму та формалізму мовлення)	Складання тексту за серією малюнків та плану
2	Обстеження елементів живої природи: рослин і тварин (робота з об'ємними картинами, муляжами, опудалами тощо).	Подолання негативних наслідків ураження зорового аналізатора (вербалізму та формалізму мовлення)	Об'ємні картини, муляжі, опудала тощо
2	Виразне читання уривку оповідання з елементами опису природи та усний докладний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису природи.	Підвищення загальної культури зв'язного мовлення, стимулювання вільного викладання матеріалу	Збірка текстів із творів письменників-аніمالістів

2	Робота з художніми засобами, пов'язаними з описом природи.	Конкретизація уявлень про предмети, тварин, рослини. Збагачення та уточнення словникового запасу учнів	Відеозапис епізоду художнього фільму «Білий Бім Чорне Вухо»
2	Складання усного твору, що містить опис пейзажу, який виникає в уяві під час прослуховування аудіозапису звуків природи	Забезпечення емоційно-мотиваційного компоненту оволодіння рідною мовою	Аудіозапис звуків природи (щебетання птахів, шум хвиль голоси диких тварин тощо).
2	Складання письмового твору про свій улюблений куточок природи у художньому стилі.	Вдосконалення змісту і форми власних текстів, відповідність наявності у текстах складових частин (зачину, основної частини, кінцівки)	Аудіозаписи творів письменника-аніمالіста Е.Сетона-Томпсона
2	Особливості побудови опису приміщення. Пояснювальне читання тексту-опису приміщення у науковому та художньому стилях.	Формування навичок розрізнення та адекватного використання жанрово-стильових особливостей мовлення	Робота з дидактичними альбомами для розвитку мовлення
2	Докладний переказ тексту-опису приміщення у науковому та художньому стилях.	Розвиток правильного висловлювання власних думок, вражень, спостережень, життєвого досвіду	Екскурсія по учбових кабінетах
2	Складання твору-опису власного помешкання.	Розвиток усного і писемного звязного мовлення. Стимулювання вільного викладання матеріалу	Сюжетна гра «В опочивальні»
2	Особливості побудови роздуму. Виразне читання уривку оповідання з елементами роздуму. Письмовий докладний переказ тексту-роздуму.	Подолання порушень усного та писемного мовлення учнів	Уривок із оповідання Ю.Нагібіна «Зимовий дуб»
2	Складання замітки-роздуму до газети про вчинки людей. Складання усного оголошення (повторення)	Підвищення загальної культури усного та писемного мовлення школярів	Використання зразків оголошень, заміток з газет та журналів

2	Культура усного та писемного мовлення Правильне інтонування та написання простих речень із звертаннями, вставними словами та однорідними членами речення.	Корекція мовленнєвих недоліків: вироблення навичок дотримання норм усного і писемного мовлення	Робота за картками
2	Інтонування та написання складних речень. Способи уникнення невиправданих повторів слів у тексті.	Збагачення та уточнення словникового запасу. Формування правописних навичок, розвиток орфографічної пильності	Картки з деформованими текстами
2	Доречне вживання вивчених пластів лексики у власному мовленні; визначення їх ролі у текстах різних стилів	Подолання порушень усного та писемного мовлення учнів. Розвиток мімічних, пантомімічних рухів	Лексичний та тлумачний словники
2	Правильна вимова, написання та вживання складних і складноскорочених слів. Використання в мовленні іменників – синонімів, омонімів.	Конкретизація уявлень про предмети, явища.	Дидактична гра за картками «Добери синоніми та омоніми»
2	Запобігання виникненню помилок у визначенні роду окремих іменників (нежить, тюль, біль).	Правильне вживання різних граматичних форм іменників	Виразне читання тексту розмовного і художнього стилю
2	Уживання відмінкових форм іменників, кличного відмінка при звертанні. Використання в мовленні прикметників-синонімів.	Правильне використання кличного відмінку іменників при звертанні	Лексичний та тлумачний словники
2	Правильне вживання в мовленні вищого і найвищого ступенів порівняння прикметників і прислівників.	Правильне вживання є в мовленні прикметників та прислівників вищого та найвищого ступенів порівняння	Лінгвістична гра «Я – редактор газети»
2	Вихідний діагностичний контроль	Забезпечення компенсаторної функції мовлення у формуванні всебічно розвиненої особистості, здатної до самостійної життєдіяльності й успішної інтеграції в суспільстві	Тексти різних типів, стилів, жанрів

7 клас (70 год.; 2 год. на тиждень)

К-сть годин	Тема заняття	Корекційно - розвиткова спрямованість	Дидактичне забезпечення
2	Вхідний діагностичний контроль	Корекція та розвиток перцептивних (аудіювання, читання)та продуктивних(говоріння, письмо) мовленнєвих умінь	Аудіювання, читання, говоріння, переказ текстів різних типів
2	Мовлення як засіб спілкування Мова і мовлення. Мета спілкування і адресат мовлення. Культура мовлення і культура спілкування (практично)	Формування гуманістичного світогляду, розвиток духовного світу, утвердження загальнолюдських морально-етичних орієнтирів	Використання схем, таблиць, дидактичних альбомів для розвитку мовлення
2	Повторення вивченого про текст, його структурні особливості, загальні мовні засоби міжфразного зв'язку в тексті (практично)	Розвиток творчих і комунікативних здібностей учнів, їхнього самостійного і критичного мислення, культури полеміки, вміння аргументовано доводити власну думку	Збірка текстів різних стилів і типів мовлення
2	Повторення вивченого про стилі мовлення і типи мовлення (практично)	Вироблення навичок дотримання орфоепічних, орфографічних, пунктуаційних, інтонаційних, жанрово-стилістичних норм усного та писемного мовлення. Збагачення та уточнення відомостей про типи і стилі мовлення	Складання текстів художнього стилю за опорними словами
2	Жанри мовлення: оповідання, замітка, розписка.	Розвиток мовленнєвої творчої активності, логічного мислення, формування навичок удосконалення текстів. Збагачення та уточнення відомостей про жанри мовлення	Складання різновидів текстів за зразками
2	Діалогічне та монологічне мовлення Аудіювання тексту-уривку п'єси. Читання мовчки тексту, що містить діалог дискусійного характеру	Розвиток аудіативних умінь, розширення та деталізація словесної пам'яті	Тексти для аудіювання, читання. Складання діалогів за темою
2	Правильне інтонування та написання діалогів і речень із прямою мовою. Доповнення прочитаного тексту діалогом, його розігрування	Формування високого рівня культури монологічного та діалогічного усного та писемного мовлення, адекватного арсеналу мімічних, пантомімічних рухів	Складання діалогів за початком. Тексти для читання.

2	Виразне читання та інсценування уривків художніх творів, що містять діалоги, пов'язані з характеристикою людей	Розвиток творчих і комунікативних здібностей учнів. Оволодіння вміннями невербальної комунікації: формування адекватного арсеналу мімічних, пантомімічних рухів	Складання діалогів за опорними словами та поданим кінцем.
2	Складання діалогів дискусійного характеру за опорними фразами та їх розігрування	Розвиток комунікативних здібностей учнів, їхнього самостійного і критичного мислення, культури спілкування	Розігрування діалогів. Сюжетна гра «У поштовому відділенні»
2	Моделювання й інсценування ситуацій спілкування, пов'язаних з характеристикою людей	Розширення та збагачення словникового запасу учнів. Формування адекватного арсеналу мімічних, пантомімічних рухів	Маски з рельєфним зображенням міміки обличчя
2	Читання мовчки та робота з деформованим текстом монологічного характеру. Виразне читання монологу одного з персонажів п'єси	Підвищення загальної культури усного та писемного монологічно-діалогічного мовлення	Опрацювання деформованого тексту. Робота над казкою - п'єсою «Снігуронька»
2	Переказ фрагменту оповідання від імені одного з персонажів	Оволодіння вміннями невербальної комунікації	Складання власної розповіді на задану тему
2	Доповнення замітки до газети чи журналу власними судженнями, спостереженнями	Вдосконалення навичок відтворення змісту почутого і прочитаного, розширення та деталізація словесної пам'яті	Використання текстів заміток газет та журналів
2	Складання усного монологу-висловлення власної думки з приводу дискусійного питання	Розвиток творчих і комунікативних здібностей учнів, їхнього самостійного і критичного мислення, культури полеміки, вміння аргументовано доводити власну думку	Складання правил ведення дискусії. Гра «За круглим столом»
2	Складання письмової розгорнутої відповіді на питання, поставлене вчителем	Розвиток уважності до висловлювань інших осіб, чуття мови, її стилістики, влучності та образності	Творчі завдання
2	Стилі, типи та жанри мовлення дання Особливості побудови опису і аудіювання тексту легенди, що містить опис зовнішності людини	Конкретизація уявлень про навколишній світ	Збірка текстів легенд різних народів. Літературна вікторина «Стежками легенд»
2	Читання мовчки уривку оповідання, що містить опис зовнішності людини. Докладний усний та письмовий переказ розповідного тексту художнього стилю з елементами опису зовнішності людини	Подолання негативних наслідків ураження зорового аналізатора (вербалізму та формалізму мовлення)	Складання тексту за серією малюнків та плану.

2	Робота з художніми засобами, пов'язаними з описом зовнішності людини. Складання усного твору-опису власної зовнішності	Збагачення та уточнення словникового запасу, подолання недоліків мовлення школярів	Переказ тексту-опису. Маски з рельєфним зображенням міміки обличчя
2	Складання письмового твору-опису зовнішності товариша або члена родини в художньому стилі	Підвищення загальної культури зв'язного мовлення, стимулювання вільного викладання матеріалу	Портретна характеристика героїв твору «П'ятнадцятирічний капітан»
2	Аудіювання тексту наукового стилю (статті з енциклопедії, довідника). Читання мовчки тексту наукового стилю (статті з підручника)	Збагачення та уточнення словникового запасу учнів. Розвиток аудіативних умінь, розширення та деталізація словесної пам'яті	Добірка наукових текстів
2	Пояснювальне читання науково-популярної статті з журналу. Стислий усний переказ тексту наукового стилю	Забезпечення емоційно-мотиваційного компоненту оволодіння рідною мовою	Добірка статей журналу «Школяр»
2	Особливості побудови опису процесу праці. Ознайомлення з процесом праці представників певних професій	Вдосконалення змісту і форми власних текстів, відповідність наявності у текстах складових частин (зачину, основної частини, кінцівки)	Екскурсія до шкільної майстерні
2	Робота з аудіозаписами звуків, що супроводжують процес праці певного роду (будівництво, сільськогосподарські роботи, приготування їжі тощо). Стислий переказ розповідного тексту з елементами опису процесу праці в художньому стилі	Формування навичок розрізнення та адекватного використання жанрово-стильових особливостей мовлення	Робота з дидактичними альбомами для розвитку мовлення. Робота в кабінеті обслуговуючої праці
2	Складання усного твору-опису процесу праці, пов'язаного з використанням побутової техніки (праски, пилососа, мікрохвильової печі тощо). Складання письмового твору-опису процесу праці за власними спостереженнями в художньому стилі	Розвиток правильного висловлювання власних думок, вражень, спостережень, життєвого досвіду	Сюжетна гра «Чистота в моїй оселі»

2	Складання письмового твору-оповідання за поданим сюжетом.	Розвиток усного і писемного зв'язного мовлення. Стимулювання вільного викладання матеріалу	Використання дидактичних альбомів для розвитку мовлення
2	Аудіювання та читання тексту публіцистичного стилю. Складання усного твору-роздуму дискусійного характеру публіцистичного стилю	Розвиток аудіативних умінь та усного мовлення учнів., розширення та деталізація словесної пам'яті	Лінгвістична гра «Говоримо правильно»
2	Написання замітки дискусійного характеру до газети. Ділові папери. Розписка. Складання розписки	Підвищення загальної культури усного та писемного мовлення школярів. Розвиток творчих і комунікативних здібностей учнів	Використання зразків ділових паперів
2	Культура усного та писемного мовлення Правильне вживання кількісних числівників з іменниками у всіх відмінках. Уживання числівників для позначення дат, часу (годин)	Корекція мовленнєвих недоліків: вироблення навичок дотримання орфоепічних, орфографічних, пунктуаційних, інтонаційних, жанрово-стилістичних норм усного та писемного мовлення;	Лексичний та тлумачний словники
2	Уживання займенників для зв'язку речень у тексті. Використання особового займенника Ви як форми ввічливості при звертанні до однієї особи	Збагачення та уточнення словникового запасу. Формування правописних навичок, розвиток орфографічної пильності	Рольова гра «В приймальні, офісі тощо»
2	Уживання одних способів дієслів чи форм певного часу і способу замість інших. Побудова та розігрування діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування	Подолання порушень усного та писемного мовлення учнів. Розширення уявлень про різноманітність дієслів. Розвиток мімічних, пантомімічних рухів	Робота за картками з певними частинами мови
2	Уживання в мовленні безособових форм на -но, -то. Дієслова сприймання, мовлення, мислення, руху природних явищ	Конкретизація уявлень про лексичне значення дієслів. Збагачення та уточнення словникового запасу учнів	Побудова розповідей з дієсловами за дидактичними альбомами для розвитку мовлення

2	Побудова речень з дієприкметниковими та дієприслівниковими зворотами. Правильне вживання дієприслівників у власному мовленні	Розвиток перцептивних (аудіювання, читання) та продуктивних (говоріння, письмо) мовленнєвих умінь. Розвиток уміння правильно складати прості поширені речення, вживати різні граматичні конструкції у зв'язному мовленні	Використання дидактичного матеріалу з розвитку мовлення
2	Дотримання інтонації та пунктуаційних норм у реченнях з дієприслівниковим зворотом. Використання дієприслівників та дієприслівникових зворотів для зв'язку речень у тексті	Розвиток уваги до морфологічного складу слів та словозміни у словосполученнях та реченнях; робота над граматичною структурою речення	Побудова речень з різним лексичним навантаженням за зразком, схемою, малюнком
2	Повторення і узагальнення вивченого матеріалу	Становлення культури оформлення різних видів письмових робіт і самостійних завдань	Збірка лінгвістичних ігор та вікторин
2	Вихідний діагностичний контроль	Забезпечення компенсаторної функції мовлення у формуванні всебічно розвиненої особистості, здатної до самостійної життєдіяльності й успішної інтеграції в суспільстві	Тексти різних типів, стилів, жанрів